

ДОДАТОК 3.

ТИПОЛОГІЯ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

МЕТА І ЗМІСТ ТИПОЛОГІЇ

У цій главі ми представляємо обрану типологію для всіх українських регіонів. Ця типологія включає п'ять типів, причому деякі з них більш зрозумілі та більш згруповані, ніж інші. Загальна мета типології – організувати знання та зменшити різноманіття (між країнами, регіонами, людьми тощо) до керованого рівня. Типології це звичайний інструмент регіонального аналізу і політики регіонального розвитку. Основна ідея полягає у тому, що, хоча кожний регіон є унікальним, деякі регіони мають спільні риси, які роблять їх схожими та які відносно чітко відрізняють їх від інших регіонів.

Конкретна мета цієї типології українських регіонів полягає у тому, **щоб визначити типи регіонів, для котрих будуть розроблені «шляхи розвитку» та «меню розвитку»**, які слугуватимуть основою для розроблення заходів, регіональний розвиток, особливо шляхом використання комплексної допомоги ЄС спрямованої на регіональний розвиток. Вважається, що ця типологія могла б сприяти кращій націленості відповідних заходів на підставі того, що регіони України відрізняються за своїм станом та потребами розвитку та що є групи регіонів, які мають спільні риси (ситуація та тенденції у різних вимірах і аспектах розвитку, сильні сторони та можливості, слабкі сторони та загрози, проблеми та потреби тощо), котрі означали б необхідність різних типів втручань та (або) різну інтенсивність втручань поряд із втручаннями, котрі мають «горизонтальний» характер (тобто можуть застосовуватись до всіх регіонів).

Ця типологія, аналіз кожного типу і загальний аналіз, наведений у главах 2 і 3, мають слугувати допоміжними засобами для кожного регіону, залученого до оновлення або переробки його стратегії регіонального розвитку, на будь-якому етапі у найближчому майбутньому. Разом вони створюють комплексну, побудовану на фактах картину певних ключових питань і дозволяють порівняти їх щодо різних регіонів, а також, у деяких випадках, у міжнародному масштабі.

Виходячи із вищезазначеної мети стає зрозумілим, що ця типологія **не спрямована ані на те, щоб одержати якийсь рейтинг (оцінку) регіонів** (хоча це є

корисним при здійсненні аналізу окремих показників або наборів показників), **ані на те, щоб сформувати якесь нове територіальне групування — макрорегіони чи зони** (якщо б це було так, то критичними міркуваннями були б географічна близькість і цілісність).

Мета цієї типології — визначити групи регіонів (типи), що є внутрішньо й достатньо однорідними (схожими), але при цьому все ж достатньо відрізняються від інших груп (типів) для того, щоб виправдати диференційований підхід до планування необхідних заходів.

У цьому випадку свою роль можуть відіграти конкретне розташування і сусідство, яка не є критичною умовою оскільки регіони можуть бути схожими за рівнем розвитку, навіть якщо вони не є сусідніми і можуть бути різними навіть будучи сусідами.

Критично важливий практичний висновок, що впливає з мети застосування типології (яка має використовуватися при розробці та реалізації «реальної» політики), стосується кількості типів: досвід аналогічних ситуацій показує, що прийнятна кількість типів регіонів для такої держави, як Україна з 27 регіонами, становить 3–5. Менша кількість типів регіонів не зможе відобразити різноманіття регіональних ситуацій, а більша їх кількість не буде практичною та керованою, не створить основу для визначення та розробки необхідних заходів.

Нарешті, типологія, що використовуватиметься при розробці та впровадженні політики та могла б впливати на вибір видів та масштабу відповідних заходів, може збільшити кількість **делікатних і чутливих питань** на політичному рівні. Це особливо вірно у випадках, коли типологія призводить до повного виключення конкретних політичних варіантів. На практиці типологія того виду, що ми розробили, могла б легко стати предметом заперечень і дискусій, тому що вона впливає на реальні інтереси. Щоб уникнути таких (часто безплідних) спорів і диспутів, типологія має **базуватися на фактах**, тобто вона має ґрунтуватися здебільшого на документальних даних, навіть якщо ця статистика не є «ідеальною» (що буває завжди, а не тільки в Україні). Саме такою є ситуація з запропонованою типологією.

МЕТОДОЛОГІЯ, ВИКОРИСТАНА ДЛЯ РОЗРОБКИ ТИПОЛОГІЇ

Запропонована типологія побудована на тій ідеї, що існуючі типології для регіонів України не відповідають цілі цього документа і що була потрібна нова типологія, що охоплює як «ситуацію», так і «динаміку», з використанням оснований на фактах, даних, що піддаються об'єктивній перевірці та розроблена на основі методології, що відхиляє суб'єктивні апріорні судження. Як головний метод було обрано **кластерний аналіз**. Цей метод дозволяє визначити основоположні, латентні групи (типи) там, де ані склад, ані кількість груп заздалегідь не відомі. Ці групи побудовані на основі відстаней між регіонами у багатовимірному просторі, де кожний вимір представляє використану перемінну (показник). Тому відстані є мірою схожості, відповідно несхожості між регіонами визначаються за набором особливостей (показників).

Навіть при тому, що при проведенні різних аналізів було розглянуто понад 100 показників — економічних, соціальних, екологічних, у підсумковому аналізі, ре-

зультатом якого є викладена у цій главі типологія, було використано набагато менша кількість «активних змінних». Вони були відібрані на основі попереднього аналізу варіацій, кореляцій та аналізу основних компонентів і загалом відображають основні виміри розвитку (економічного, соціального, екологічного) (див. подробиці у додатку 2).

Як допоміжний інструмент, було розроблено просту типологію, знов-таки з використанням кластерного аналізу, що враховує як загальний рівень ІЛР (індексу людського розвитку), так і оцінку різних компонентів, розраховану Державним комітетом статистики¹. Ця типологія використовувалася лише для забезпечення перевірки нашої власної типології з точки зору її узгодженості. Було дві підстави для того, щоб не використовувати її як основну типологію: а) непрозора методологія, тобто відсутність у відкритому доступі повного опису цієї методології, особливо конкретних використаних показників та б) деякі сумніви, що виникли стосовно якості даних і підходу до розрахунку загального ІЛР та його складових².

ОБМЕЖЕННЯ

Одержана типологія не є ідеальною, але вона є найкращим варіантом з точки зору використаних наявних даних, методів і, що є найважливішим, обмежувальному підходу до кількості типів регіонів. Не було б проблематичним розробити 12–15 дуже узгоджених внутрішньо та однорідних типів регіонів (фактично кількість кластерів, сформованих програмним забезпеченням, використаним в остаточній кластеризації на найнижчому рівні, становила 17, а на другому рівні — 10). Проте, настільки велика кількість типів регіонів ніколи не була б корисною при розробці політики та виробленні заходів, що відповідають конкретним типам. Коли ми використовуємо меншу кількість типів (як цього вимагає зазначена мета), ми бачимо, що у кожному типі є регіони, котрі можна назвати «**базою**» у яких краще відображені конкретні особливості відповідного типу, ніж у певних інших (периферійних, або «граничних» регіонах цього ж типу, тобто регіонів, які не повністю відповідають цьому типу, але ближчі до нього, ніж до будь-якого іншого типу.

ВИЗНАЧЕНІ ТИПИ РЕГІОНІВ

Ураховуючи мету, а саме визначення типів регіонів, які можна використати для забезпечення цільового спрямування коштів донорів, які вірогідно можуть бути виділені на підтримку розвитку регіонів, ми пропонуємо п'ять типів регіонів, опис яких наведено далі.

¹ Libanova, E. Assessing Human Development in Ukraine regions. - Development and Transition, 14, December 2009, p. 28-29 (www.developmentandtransition.net). Published by United Nations Development Programme and the London School on Economics and Political Science.

² Libanova, Op. cit.

МАЛЮНОК 4. ТИПИ РЕГІОНІВ

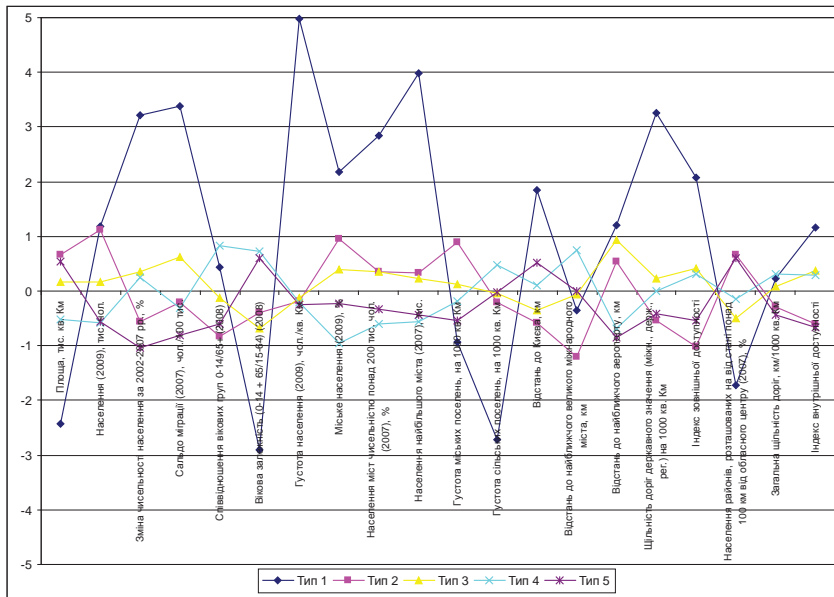
1. **Київ** — особливий випадок як у кількісному, так і у якісному відношенні, котрий неможливо порівняти або об'єднати з будь-яким іншим регіоном.
2. **Високоіндустріалізовані та високоурбанізовані регіони з рівнем розвитку вище середнього (з 2 підтипами)** — дуже компактний тип, що охоплює регіони у східній частині країни.
3. **Високоурбанізовані, орієнтовані на послуги регіони з середнім рівнем розвитку (з 2 підтипами)** — регіони у різних частинах країни, з більш компактною групою на півдні.
4. **Малі, дещо урбанізовані, агропромислові регіони з низьким рівнем розвитку (з 3 підтипами)** — відносно компактний тип, здебільшого у західній частині країни.
5. **Регіони з низьким рівнем розвитку, вповільненям розвитку та з найсерйознішими проблемами розвитку** — розкиданий тип.

Зведені дані за всіма показниками по типах регіонів представлені у додатку у двох варіантах — як абсолютні значення (середні, максимальне та мінімальне значення для типу), а також у стандартизованій формі (z-значення, що усувають відмінності, спричинені різними шкалами вимірювання різних показників та дозволяють провести пряме порівняння всіх відповідних показників)³.

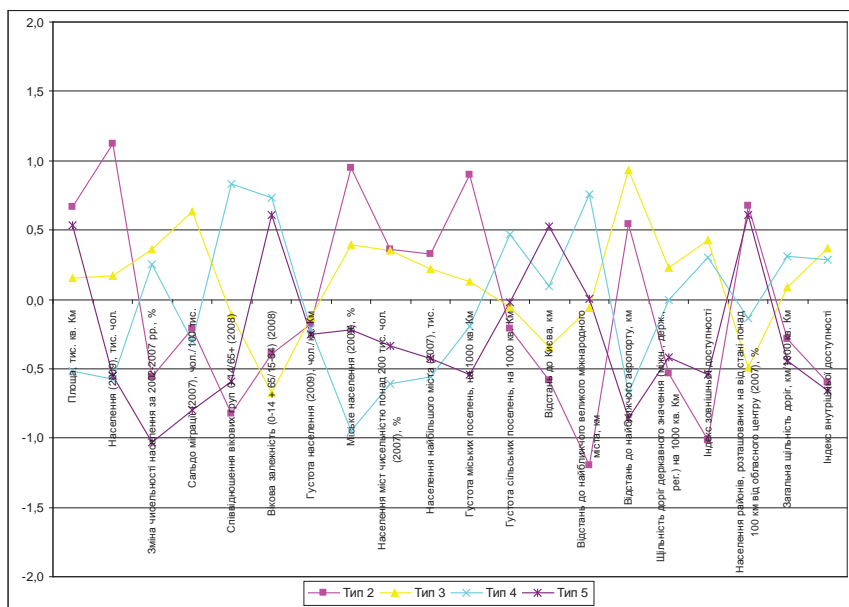
³ Слід підкреслити, що через практичні причини середні розраховуються як «статистичні» середні, тобто вони можуть дещо відрізнятися від реальних середніх, особливо для відносних показників (тобто щільності населення, % міського населення тощо).

Далі середні z-значень представлені на діаграмах, які ілюструють відмінності між типами регіонів. Вони також показують деякі з сильних сторін (значення більше 0) та слабких сторін (значення нижче 0) типів регіонів.

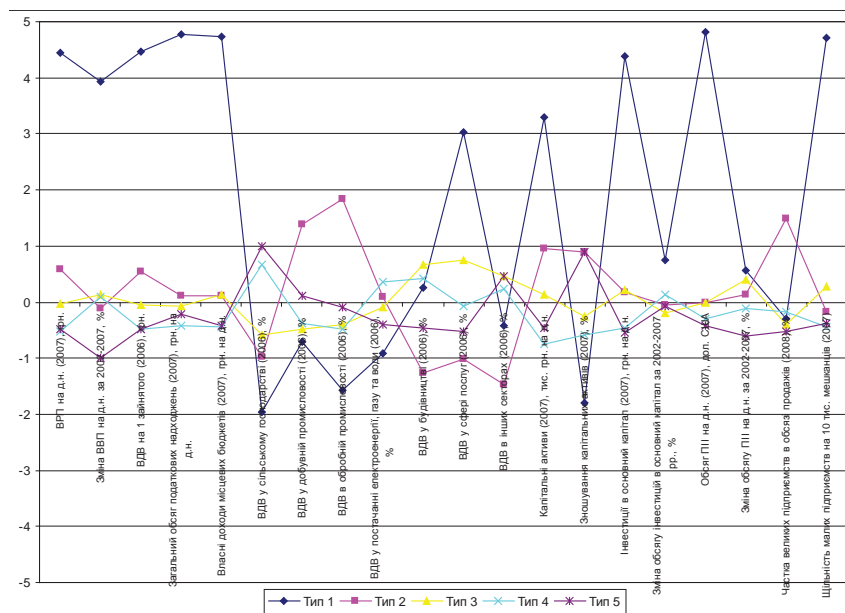
МАЛЮНОК 5. ПОРІВНЯННЯ ТИПІВ РЕГІОНІВ: ГЕОГРАФІЯ, ДЕМОГРАФІЯ, УРБАНІЗАЦІЯ (Z-ЗНАЧЕННЯ) (З УРАХУВАННЯМ КИЄВА)

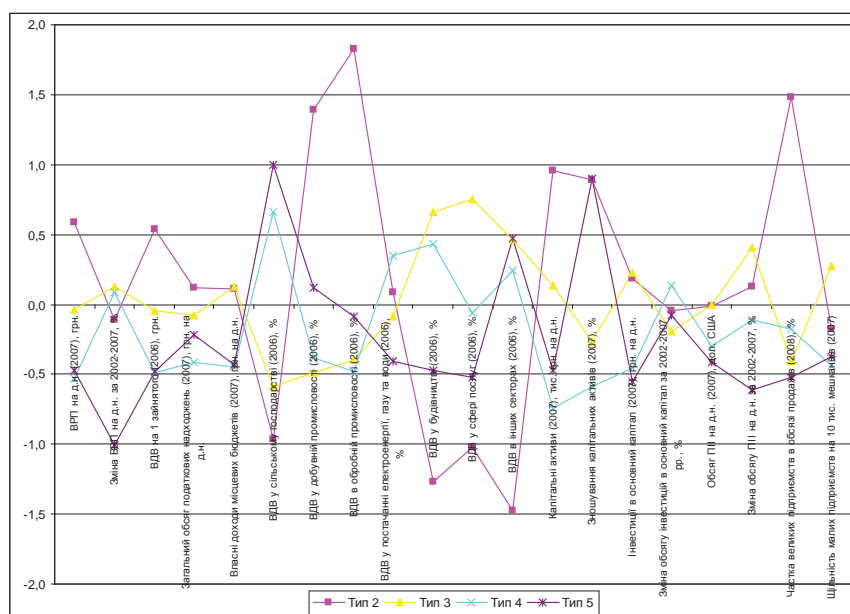
МАЛЮНОК 6. ПОРІВНЯННЯ ТИПІВ РЕГІОНІВ: ГЕОГРАФІЯ, ДЕМОГРАФІЯ, УРБАНІЗАЦІЯ (Z-ЗНАЧЕННЯ) (БЕЗ УРАХУВАННЯ КИЄВА)

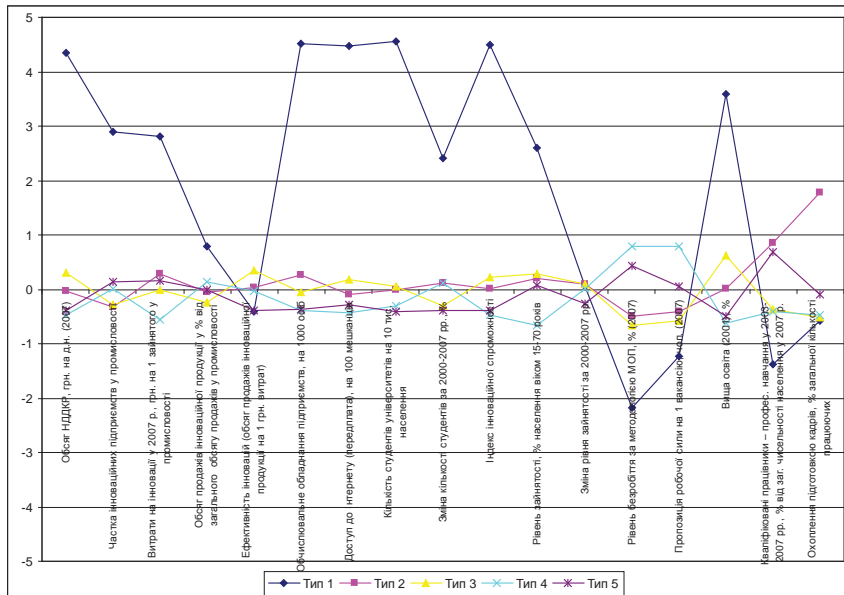
МАЛЮНОК 7. ПОРІВНЯННЯ ТИПІВ РЕГІОНІВ: ЕКОНОМІКА (Z-ЗНАЧЕННЯ) (З УРАХУВАННЯМ КИЄВА)

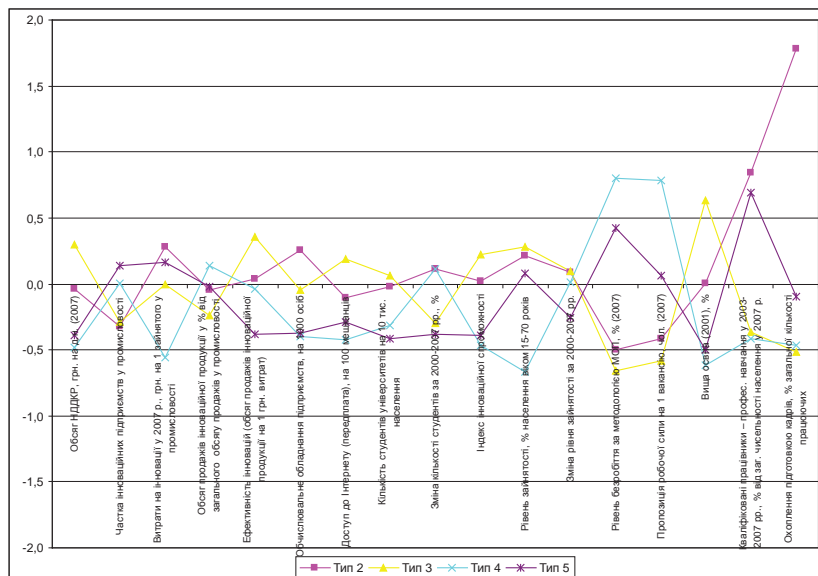
МАЛЮНОК 8. ПОРІВНЯННЯ ТИПІВ РЕГІОНІВ: ЕКОНОМІКА (Z-ЗНАЧЕННЯ) (БЕЗ УРАХУВАННЯ КИЄВА)

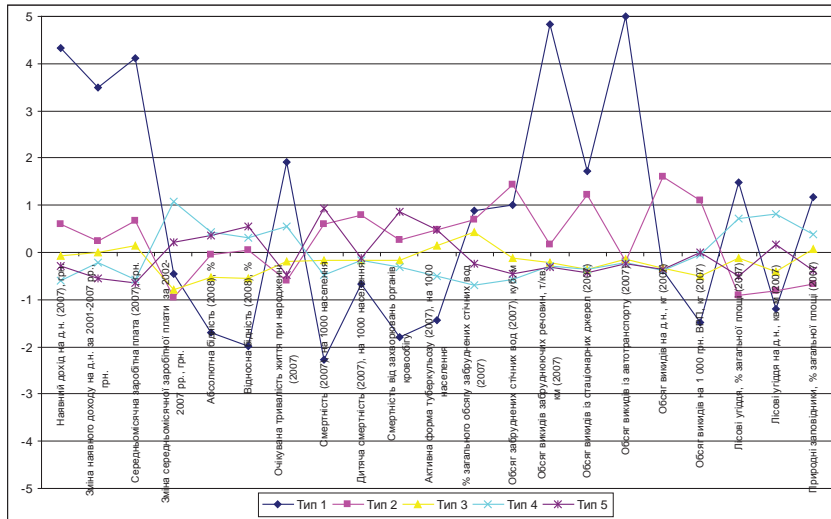
МАЛЮНОК 9. ПОРІВНЯННЯ ТИПІВ: ІННОВАЦІЙНА СПРОМОЖНІСТЬ, РИНОК ПРАЦІ ТА ЯКІСТЬ РОБОЧОЇ СИЛИ (Z-ЗНАЧЕННЯ) (З УРАХУВАННЯМ КИЄВА)

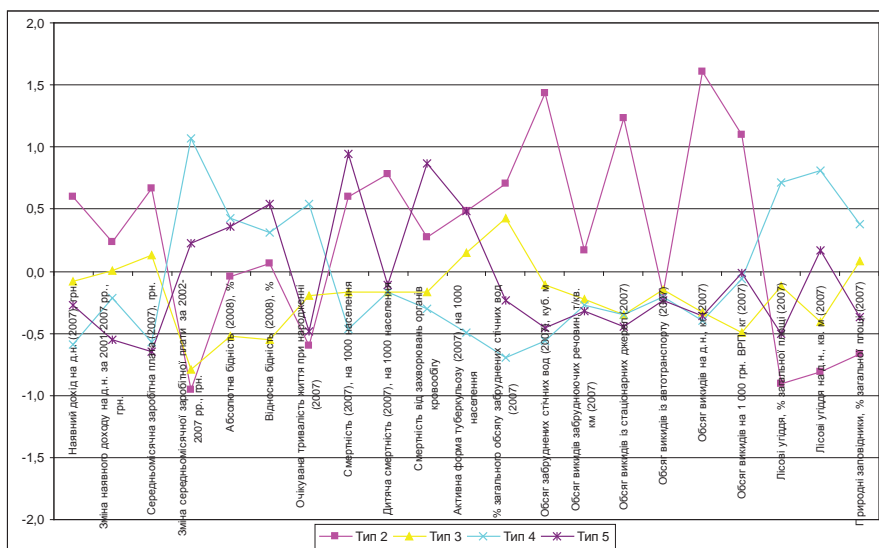
МАЛЮНОК 10. ПОРІВНЯННЯ ТИПІВ: ІННОВАЦІЙНА СПРОМОЖНІСТЬ, РИНОК ПРАЦІ ТА ЯКІСТЬ РОБОЧОЇ СИЛИ (Z-ЗНАЧЕННЯ) (БЕЗ УРАХУВАННЯ КИЄВА)

МАЛЮНОК 11. ПОРІВНЯННЯ ТИПІВ РЕГІОНІВ: ДОХОДИ, ЗДОРОВ'Я Й НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ (Z-ЗНАЧЕННЯ) (З УРАХУВАННЯМ КИЄВА)

МАЛЮНОК 12. ПОРІВНЯННЯ ТИПІВ РЕГІОНІВ: ДОХОДИ, ЗДОРОВ'Я Й НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ (Z-ЗНАЧЕННЯ) (БЕЗ УРАХУВАННЯ КИЄВА)

ОСНОВНІ ОСОБЛИВОСТІ ТИПІВ РЕГІОНІВ

Тип 1- Київ

Київ виділяється за більшістю показників, за винятком тих, що стосуються навколишнього середовища. Лише за деякими показниками Київ можна порівняти з Харківською областю чи Севастополем, але несхожість із ними за сукупністю всіх використаних чинних показників є величезною (найвищою для відповідних регіонів).

Особливі риси Києва можна викласти наступним чином:

- Загалом хороший демографічний статус — 1 місце майже за всіма показниками.
- Найвищий рівень урбанізації.
- В економіці переважає сфера послуг (80% ВДВ).
- Найкращий економічний розвиток як за ВРП на д.н. (більш ніж утричі вище середнього), так і за його зростанням (більш ніж удвічі вище середнього), а також за продуктивністю праці та податковими надходженнями.
- Найвищий показник капітальних активів на д.н. з найнижчим рівнем зношування.
- Найвищий показник інвестицій в основний капітал і прямих іноземних інвестицій на д.н., причому темпи зростання обох показників вище середнього (хоча й не найвищі).
- Найвища щільність малих підприємств (більш ніж утричі вище середньої).
- Найвища спроможність щодо передачі технологій та інноваційна спроможність (проте, обсяг продажів інноваційної продукції на 1 грн. витрат низький).
- Хороші умови на ринку праці: найвища зайнятість і найнижче безробіття (48% середнього рівня) зі значним покращенням обох показників; найнижчий тиск на ринок праці.
- Найвища частка осіб із університетською освітою (вдвічі вище середньої), але низький рівень випуску кваліфікованих робітників та поточного навчання працівників.
- Найвищий рівень доходу поряд із найнижчими рівнями бідності (близько 1/3 середнього показника як абсолютної, так і відносної бідності по країні).

- Хороший стан здоров'я – 1 місце за більшістю показників.
- Проблемою могло б бути навколишнє середовище (хоча й не такою гострою, як у високоіндустріалізованих регіонах), особливо за обсягом викидів на кв. км (1 місце), здебільшого від автомобільного транспорту, споживанням води (високе) та утворенням забрудненої води, а також малою площею лісів на д.н. (незважаючи на велику частку лісів у загальній площі).

Тип 2. Високоіндустріалізовані та високоурбанізовані регіони, з рівнем розвитку вище середнього, що вимагають стратегії радикального перетворення

До цього типу відносяться п'ять регіонів, котрі можна поділити на дві групи:

- Дніпропетровська, Донецька та Запорізька області утворюють базу цього типу, і в них чітко видні найбільші характерні риси регіону.
- Луганська та Полтавська області за певними аспектами відрізняються від базової групи але за набором усіх змінних ближчі до неї, ніж до будь-якого іншого типу.

Характерні риси бази та у більшості аспектів даного типу у цілому є наступними:

- Загалом погані демографічні умови: значне скорочення чисельності населення, у тому числі через масову міграцію; різке старіння населення (в усіх регіонах значно вище середнього); вікова залежність вище середньої.
- Висока щільність населення та високий рівень урбанізації, у більшості випадків із містами з населенням близько чи понад 0,5 млн. осіб, але зі збалансованою міською мережею (вторинні центри).
- Високоіндустріалізовані (близько 50% промисловості), зі значною часткою добувної промисловості або постачання електроенергії, газу та води (9–20%), дуже низькою часткою послуг (33–39%) та дуже низькою часткою сільського господарства (3–11%).
- Високий рівень ВРП на д.н. (88–135% середнього) та середні чи високі темпи зростання ВРП на д.н. (23–49% середнього), середній рівень податкових надходжень на д.н. (58–125%), висока продуктивність праці (82–125% середнього).
- Великий обсяг капітальних активів на д.н. (86–142% середнього), але зі значним рівнем амортизації (52–62%).
- Середній рівень інвестицій в основний капітал (86–108% середнього) та, у більшості випадків, ПІІ (у базових регіонах – значно вище середнього).

- Значна залежність від великих підприємств (частка в обсязі продажів більше середньої чи близька до середньої — 54–66%), а також низька щільність малих підприємств на 10 000 мешканців (67–99% середнього).
- Середня інноваційна спроможність і спроможність щодо передачі технологій.
- Більш висока зайнятість (97–102% середнього) здебільшого з позитивними тенденціями, нижчий рівень безробіття (78–103% середнього).
- Середня або низька якість робочої сили (освіта і навчання).
- Високий рівень доходів населення і середній рівень бідності.
- Загалом поганий стан здоров'я, особливо висока смертність, висока дитяча смертність, висока смертність від захворювань органів кровообігу, високий рівень туберкульозу.
- Серйозні екологічні проблеми, зокрема забруднення та обмежена площа лісів.
- Загалом погана зовнішня доступність (48–64% середньої), особливо через великі відстані до Києва та великих міжнародних центрів, а також через низьку щільність доріг державного значення.
- Загалом погана внутрішня доступність (56–101% середньої); найкраща у Донецькій області через високу щільність доріг.

Луганська область відрізняється від бази через:

- Нижчий ВРП на д.н. (88% середнього) та нижчі темпи зростання (23%), а також через нижчу продуктивність.
- Менші капітальні активи, менші інвестиції в основний капітал на д.н., менші ПІІ на д.н., але більші ПІІ та вищі темпи зростання ПІІ.
- Нижчий рівень зайнятості (97% середнього), але зі значним покращенням в останні роки, а також більш високе безробіття та дуже високий тиск на ринок праці (пропозиція робочої сили на 1 вакансію).
- Нижчий дохід (94% середнього по країні) та вищий рівень бідності (110–120% середнього по країні)

Полтавська область відрізняється від бази через:

- Нижчу щільність населення та урбанізацію (нижче середньої), зокрема менший обласний центр (306 тис.).
- Високу частку сільського господарства у ВДВ (11%).
- Нижчий показник ПІІ на д.н. та темпи його зростання у 2002–2007 рр.
- Більш високе безробіття з незначним покращенням у 2002–2007 рр.
- Кращий стан здоров'я, особливо нижча дитяча смертність і нижча захворюваність на активну форму туберкульозу.
- Кращі екологічні умови, особливо забруднення води та викиди в атмосферу.

Тип 2 дуже добре відповідає типології ІЛР, маючи середній або низький загальний ІЛР:

- середній ІЛР, погіршений соціальними умовами, демографією та довкіллям: Дніпропетровська, Запорізька, Полтавська області.
- низький ІЛР, покращений здебільшого компонентом добробуту та погіршений всіма іншими - Донецька та Луганська області.

Тип 3. Високоурбанізовані, орієнтовані на послуги регіони з середнім рівнем розвитку

Цей тип включає 7 регіонів:

- База: Харківська область, Севастополь, Львівська, Одеська області, АР Крим
- Граничні випадки: Київська, Миколаївська області

На перший погляд цей тип доволі різномірний. Сформований комп'ютером тип включає п'ять регіонів, поділені на три групи: Харківська область; АР Крим та Одеська область; Київська та Миколаївська області. Ще два регіони були додані на основі додаткового аналізу: Севастополь і Львівська область.

Спільні риси цього типу:

- Загальна нормальна демографічна ситуація — низьке скорочення населення, позитивне або незначне негативне сальдо міграції, низька або середня вікова залежність, але зі значною диференціацією за віковою структурою.
- Значний рівень урбанізації, але з внутрішньою диференціацією.
- Більшість регіонів урбанізовані; найбільше місто нараховує понад 500 тис. мешканців; існує поляризована міська мережа. Ситуація Київської області,

АР Крим (нижча урбанізація) і Севастополя (крайня урбанізація) особлива через «штучне» відділення міст Київ і Севастополь.

- Економіка, орієнтована на послуги (у базових регіонах 53–66%), з більшою часткою будівництва, меншою часткою промисловості (16–26%), середньою часткою сільського господарства (у базі — 8–12%).
- Київська та Миколаївська області є особливими, з дещо більшою часткою сільського господарства (12–15%) і меншою часткою послуг (42–48%).
- ВРП на д.н. — на помірному рівні (68–100% середнього значення), як і продуктивність праці (70–94% середнього), зростання ВРП — від помірного до високого (31–52%), крім Одеської та Миколаївської областей (27–28%).
- Помірний рівень капіталоозброєності (80–120% середнього), зношування нижче середнього (46–55%).
- Помірний обсяг інвестицій в основний капітал (у більшості випадків 71–108%) з помірним зростанням, відносно високий показник ПІІ (у більшості випадків — 52–72%) з темпами зростання від помірного до високого. Граничні випадки є дуже специфічними: Київська область має високий рівень інвестицій в основний капітал (179% середнього, 2 місце по Україні) з високим рівнем зростання, а також із високим показником ПІІ (164% середнього), тоді як Миколаївська область не є привабливою для ПІІ (24% середнього рівня).
- Висока щільність малих підприємств на 10 000 мешканців (100–116% середнього по країні, найвищі значення після Києва), що характерно для всіх регіонів, які відносяться до цього типу, з відповідно низькою залежністю від великих підприємств (18–50%).
- Найвища здатність до впровадження інновацій та передачі технологій після Києва, хоча зі значною внутрішньою диференціацією, зокрема: висока у Харківській області, Севастополі та Одеській області (138–179% середнього); помірна у Львівській області, АР Крим та Миколаївській області (63–92% середнього); низька у Київській області.
- Загальна помірна ситуація на ринку праці — переважно середні рівні зайнятості та безробіття, за винятком Львівської та Миколаївської областей (середній рівень безробіття 120–133%).
- Загалом хороша якість робочої сили, за винятком Криму.
- Економічний добробут нижче середнього (наявний дохід і заробітна плата — приблизно 85–100% середнього), рівень бідності у більшості випадках низький.

- Рівень бідності вищий у Львівській області й особливо в Одеській області (абсолютна бідність — 144% середньої, відносна — 130%).
- Помірний та диференційований стан здоров'я населення — найкращий у Львівській області, найгірший — в Одеській та Київській області.
- Відносно нормальна екологічна ситуація, але все одне з недоліками у деяких сферах, таких як високе споживання води у Криму; відносно високе забруднення води у Львівській та Одеській областях; відносно великий обсяг створення небезпечних відходів у Криму та Миколаївській області; малий лісовий фонд у Миколаївській та Одеській областях.
- Помірна чи добра зовнішня доступність (найкраща — у Київській та Львівській областях, найгірша — Миколаївській). Більшість регіонів мають власні аеропорти чи розташовані поблизу від аеропортів (максимум 120 км), проте, щільність доріг державного значення у багатьох випадках низька (у Одеській, Харківській, Миколаївській областях).
- Різна внутрішня доступність: дуже хороша чи хороша у таких регіонах, як Львівська область, Севастополь, Київська та Харківська області. Погана у Криму, Одеській та Миколаївській областях.

Регіони цього типу мають рейтинг від середнього до високого рівня ІЛР, хоча й з деякими відмінностями:

- Високий або дуже високий загальний ІЛР, погіршений у деяких випадках екологічним, соціальним і демографічним компонентами — Севастополь, Київська, Харківська області (це — єдині регіони з високим ІЛР, крім Києва).
- Середній ІЛР:
- Погіршений освітнім, демографічним компонентами та компонентом умов життя — АР Крим.
- Погіршений рівнем матеріального добробуту, ринком праці, умовами життя та демографією — Одеська та Миколаївська області.
- Погіршений освітою, ринком праці, умовами життя та навколишнім середовищем — Львів.

Тип 4. Малі, дещо урбанізовані, агропромислові регіони з низьким рівнем розвитку

Цей тип включає 9 регіонів здебільшого у західній частині країни, котрі мають багато спільних рис, але також мають деяку специфіку та можуть бути розділені на три підтипи:

- 4а — Житомирська, Хмельницька, Черкаська області
- 4б — Волинська, Закарпатська, Рівненська області
- 4с — Івано-Франківська, Тернопільська, Чернівецька області

Спільні риси цього типу:

- Малий розмір — як за чисельністю населення (від 0,9 до 1,3 млн.), так і особливо за економікою (0,9–1,9% ВРП).
- Різна динаміка та структура населення, але, у багатьох випадках, погане сальдо міграції (за винятком Чернівецької області).
- Різна щільність населення (57–130% середнього), але загалом з низьким рівнем урбанізації — частка міського населення — 37 та 57%, населення міст чисельністю понад 200 тис. осіб — від 0 до 27%, найбільші міста зазвичай мають населення 200–250 тис. (крім Закарпатської області — 116 тис.).
- Висока частка сільського господарства у ВДВ — в усіх випадках вище середньої, у більшості — значна (12–21%); частка послуг близька до середньої (42–52%), частка промисловості низька — у більшості випадків 15–25%.
- Найзначніший виняток — Івано-Франківська область із часткою промисловості у ВДВ 36%, а сільського господарства — лише 12%. У деяких випадках переважними галузями промисловості є добувна промисловість, постачання газу, електроенергії та води (Хмельницька — 13% загальної ВДВ, Рівненська — 13%, Івано-Франківська — 17%).
- Низький показник ВРП на д.н. (48–67% середнього), хоча й з помірним або високим зростанням (32–47%), доповнений продуктивністю труда нижче середньої, причому у більшості випадків значно нижче (59–81% середньої), та низьким рівнем отриманих доходів (33–67% середнього).
- Дуже малий обсяг капітальних активів (у більшості випадків 45–71%), але з низьким рівнем зношуванням (у більшості випадків 41–51%).
- Особливий виняток - Черкаська область із більш високим показником капітальних активів на д.н. (118% середнього), але також із більш високим рівнем зношування активів (61%).
- Низький рівень інвестицій в основний капітал (44–79% середнього) з помірним або високим зростанням в останні роки, загалом регіон не привабливий для ПІІ (ПІІ на д.н. — від 7% до 61% середнього рівня).
- ПІІ на д.н. вищі у таких областях, як Волинська (61% середнього), Закарпатська (45% середнього) та Івано-Франківська (44% середнього рівня).

- Невелика кількість малих підприємств (61–87% середньої) і мала частка великих підприємств в обсязі продажів — у більшості випадків менше 40%, за винятком Черкаської, Волинської та Рівненської області (близько 50%, тобто близько до середнього по країні).
- Низька інноваційна спроможність (у більшості випадків 7–57% середньої по країні), зокрема щодо НДДКР (8–25%), доступу до Інтернету (28–64%) та щільності студентів університетів (34–80%).
- Найвища інноваційна спроможність — у Волинській області (72% середньої по країні) завдяки кращим показникам інноваційних промислових підприємств (вище середніх по країні).
- Загалом погані умови на ринку праці — нижчий рівень зайнятості (90–100% середнього), більш високий рівень безробіття (у більшості випадків 125–144%), високий тиск на ринок праці (120–600% середнього).
- Умови на ринку праці трохи кращі, ніж для цього типу у цілому, в Закарпатській області (безробіття на рівні середнього по країні).
- Загалом низька якість робочої сили за освітою, особливо університетського рівня (63–85% середнього).
- Низький наявний дохід (72–89% середнього по країні) та заробітна плата (75–87%), у багатьох випадках — високі рівні бідності (125–170% середнього показника абсолютної бідності).
- Водночас, бідність значно нижча у таких областях, як Закарпатська, Черкаська та Івано-Франківська (59–83% середнього по країні).
- Загалом хороший або дуже хороший стан здоров'я населення з певною диференціацією між регіонами за різними показниками.
- Головні винятки - Житомирська та певною мірою Черкаська області — з нижчою очікуваною тривалістю життя при народженні та більш високою смертністю, зокрема через захворювання системи кровообігу.
- Загалом хороші екологічні умови за всіма показниками.
- Трохи гірша ситуація в Івано-Франківській області через більші викиди в атмосферу (148% середнього у розрахунку на д.н. на 191% середнього в розрахунку на кв. км).
- Помірна або висока зовнішня доступність, переважно завдяки помірним відстаням до Києва та інших великих міжнародних центрів, а також відносно

щільній мережі доріг державного значення (у більшості випадків довша відстань до Києва компенсується меншою відстанню до міжнародних центрів і навпаки). В усіх випадках доступність зменшується через відсутність власних аеропортів і відносно великі відстані до найближчого аеропорту (125–280 км).

- Помірна або висока внутрішня доступність. Виняток - Закарпатська область із значною часткою населення, що мешкає на відстані більш ніж 100 км від обласного центру (майже 50%), поряд із низькою щільністю мережі доріг.

Відмінності між трьома підтипами є переважно кількісними, без зміни загального характеру, за винятком деяких тенденцій та більшості демографічних показників:

Характерні риси підтипу 4a — Житомирська, Хмельницька, Черкаська області

- Низька щільність населення (57–85%), більше скорочення чисельності населення (3,8–4,2%), більша частка людей похилого віку (співвідношення чисельності людей віком 0–14 до чисельності людей старше 65 років приблизно дорівнює середнього по країні або нижче).
- Дещо вищий рівень урбанізації, ніж для даного типу у цілому, зокрема більші регіональні центри (258–291 тис. чол.).
- Гірші показники стану здоров'я, зокрема найвищий рівень смертності.
- Менша відстань до Києва (137–325 км).

Характерні риси підтипу 4b — Волинська, Закарпатська, Рівненська області

- Низьке скорочення чисельності населення (від -0,8 до -1,6%) та молодого населення (найкращі співвідношення молодого і старого населення у країні — від 1,3 до 1,7).
- Відносно високі темпи зростання ВРП (40–45%).
- Низький рівень зношування капітальних активів (42–44%).
- Найбільш привабливі для ПІІ у даному типі (ПІІ на д.н. — 35–60% середнього рівня), особливо Волинська область.
- Нижчий (порівняно з іншими підтипами) тиск на ринок праці (пропозиція робочої сили на 1 вакансію), хоча й вище середнього по країні.

- Багатий лісами (у 2–3 рази більше середнього по країні) та природними заповідниками; також загалом найкраща екологічна ситуація у країні.

Характерні риси підтипу 4с — Івано-Франківська, Тернопільська, Чернівецька області

- Найвища щільність населення (104–146% середньої).
- Низьке скорочення населення та нижчий вік населення (але з дещо гіршими значеннями порівняно з 4b).
- Найбільше збільшення доходів у даному типі.
- Найбільший показник очікуваної тривалості життя при народженні серед регіонів даного типу та один із найвищих у країні (Чернівецька — 2 місце, Тернопільська — 3 місце, Івано-Франківська — 5 місце).
- Найкраща внутрішня доступність серед регіонів даного типу і одна з найкращих у країні (Чернівецька — 3 місце, Тернопільська — 4 місце, Івано-Франківська — 6 місце)

Тип 4 та його підтипи досить добре відповідають загальному ІЛР та похідним типам ІЛР. Усі регіони типу 4 відповідають типам регіонів із середнім рівнем ІЛР. Вони розподілені на наступні типи ІЛР:

- Середній ІЛР, посилений умовами ринку праці та екологічними умовами й погіршений здебільшого освітою та демографією — Закарпатська, Рівненська області (наш тип 4b).
- Середній ІЛР, посилений здебільшого екологічними умовами, станом здоров'я, освітою та погіршений переважно матеріальним добробутом і умовами ринку праці — Житомирська, Хмельницька, Черкаська області (наш тип 4 а).
- Середній ІЛР, посилений здебільшого демографією, соціальними умовами, матеріальним добробутом і погіршений освітою, ринком праці, житловими умовами та екологією — Івано-Франківська область (наш тип 4 с).
- Середній ІЛР, посилений здебільшого демографією, соціальними умовами, екологією та погіршений переважно ринком праці, матеріальним добробутом та освітою — Волинська (4b), Тернопільська та Чернівецька області (4 с).

Тип 5. Регіони з низьким рівнем розвитку, уповільненням розвитку та з найсерйознішими проблемами розвитку

До цього типу відносяться п'ять регіонів: Вінницька, Кіровоградська, Сумська, Херсонська та Чернігівська області.

- База — Кіровоградська, Херсонська та Чернігівська області.
- Граничні випадки — Вінницька область (дещо краща загальна ситуація щодо розвитку) та Сумська область (відрізняється від бази переважно економічною структурою).

На відміну від інших чотирьох типів цей тип не є «сформованим комп'ютером». Спочатку регіони, які зараз віднесені до нього, були включені до інших типів областей (Сумська область — до типу 2, решта — до типу 4). Проте, вони спричиняли значні невідповідності у цих типах і навіть у підтипах; було встановлено, що вони мають дещо спільне між собою — загалом поганий стан розвитку поряд із загальним погіршенням або дуже повільним покращенням ситуації (порівняно з іншими регіонами).

Особливі риси цього типу:

- Значне скорочення чисельності населення (від -3,8 до -6%) поряд із дуже негативним сальдо міграції, старінням населення (відношення молоді-старі в більшості випадків становить від 0,63 до 0,83), високим коефіцієнтом вікової залежності (42,4–49,3) Трохи краща демографічна ситуація у Вінницькій та Херсонській областях, котрі мають найнижчі темпи скорочення населення серед регіонів цього типу (-3,8% в обох областях). Херсонська область має молодше населення (співвідношення 0-14/65+ дорівнює 1), але дуже високу міграцію — 26 місце у країні (27 місце посідає Кіровоградська область, яка віднесена до цього ж типу).
- Низька щільність населення (у більшості випадків — 46–65% середнього) — регіони цього типу посідають відповідно 16, 22, 25, 26 і 27 позиції серед усіх регіонів. Щільність населення дещо вища тільки у Вінницькій області, але все одне значно нижче середньої (82%).
- Низький рівень урбанізації — загальна чисельність міського населення дорівнює 49–67%, населення міст чисельністю понад 200 тис. — 22–31%, чисельність населення найбільших міст знаходиться у межах 243–365 тис. чол. Проте, ці регіони відрізняються за типом міської мережі:
 - зі збалансованою міською мережею — Чернігівська, Черкаська, Сумська області (наприклад, співвідношення між 1 та 2 містами становить 2,8–4);
 - з поляризованою міською мережею — Вінницька, Херсонська області (співвідношення між 1 та 2 містами становить 6,4–9,1).
- В економіці переважно домінує сільське господарство (у більшості випадків — 19–23% ВДВ), частка промисловості мала (у більшості випадків 20–27%), частка сфери послуг — нижче середньої (у більшості випадків 42–49%).

- Сумська область відрізняється від інших регіонів цього типу – меншою, але все одне доволі високою часткою сільського господарства (15%), високою часткою промисловості (41%), зокрема добувної (14%), дуже низькою часткою послуг (33%).
- Низький ВРП на д.н. (52–66% середнього по країні), низька продуктивність праці (59–70% середньої), найнижчі темпи зростання ВРП на д.н. (14–29% за 2002–2007 рр.).
- Низький показник капітальних активів на д.н. (58–81% середнього), рівень зношування вище середнього (53–64%) поряд із малим обсягом інвестицій в основний капітал на д.н. (50–61% середнього) та малим обсягом ПІІ на д.н. (8–13% середнього).
- У 2002–2007 роках у більшості регіонів інвестиції зростали швидше, ніж у середньому по країні (особливо у Вінницькій, Херсонській, Кіровоградській областях), проте зростання у Сумській області є найнижчим по країні.
- Низький рівень розвитку малого бізнесу (67–83% середнього) поряд із малою часткою великих підприємств в обсязі продажів (у більшості випадків – 25–43%).
- У Сумській області, однак, найбільша частка великих підприємств – 53%.
- Низька інноваційна спроможність і спроможність щодо передачі технологій (той самий рівень, що й у типу 4).
- Загалом погані умови на ринку праці – рівень зайнятості близький до середнього, рівень безробіття у більшості випадків вище середнього (117–130% середнього), тиск на пропозицію робочої сили значний (5–15 кандидатів на 1 робоче місце).
- Вінницька область – особливий випадок: зменшення зайнятості, найнижче безробіття (95% середнього по країні), але найвищий тиск на пропозицію робочих місць (15).
- Низька якість робочої сили за освітою та підготовкою (наприклад, люди з університетським дипломом становлять 10–12%, або 74–87% середнього по країні).
- Трохи краще ситуація у Сумській області переважно завдяки більшій кількості кваліфікованих працівників-випускників та навчанню без відриву від виробництва.
- Низький наявний дохід (83–96% середнього) та низька заробітна плата

- (75–81% середнього) з покращенням у 2002–2007 роках нижче середнього. Тільки у Сумській та Херсонській областях наявний дохід зростає трохи швидше, ніж у середньому по країні (але не заробітна плата).
- Диференційований, але загалом значний рівень бідності: абсолютна бідність коливається між 16 та 36%, відносна — між 23 та 44%. У більшості випадків абсолютна бідність становить 20–22%, відносна — 27–28%.
 - Вінницька область має нижчий рівень бідності (трохи нижче середнього по країні) — 17% абсолютна і 23% відносна бідність.
 - Кіровоградська область має найвищий рівень бідності в Україні — 36% абсолютна і 43% відносна бідність.
 - Загалом поганий чи помірний стан здоров'я населення, з певною внутрішньою диференціацією: середня очікувана тривалість життя при народженні близька до середньої чи менше її (67,1–69 років), висока загальна смертність (16,3–21,4%), як і смертність через захворювання органів кровообігу (9,5–14,9). Трохи краща ситуація у Сумській та Вінницькій областях (очікувана тривалість життя вище середньої, низька дитяча смертність, низька захворюваність на туберкульоз).
 - Загалом хороша екологічна ситуація з певними недоліками за деякими показниками в ряд регіонів, зокрема:
 - велике споживання води на д.н. у Херсонській області (1 місце в Україні — у 3,5 рази вище середнього);
 - висока частка забрудненої води у Кіровоградській області;
 - мала площа лісових угідь і природних заповідників у таких областях, як Вінницька, Кіровоградська та Херсонська.
 - Помірна або погана зовнішня доступність — краще у Чернігівській та Сумській областях, гірше у Кіровоградській та Херсонській. Більшість регіонів розташовані відносно близько до Києва (крім Херсонської області), але далеко від великих міжнародних центрів. Жоден з них не має власного аеропорту, а більшість знаходяться відносно далеко від найближчого аеропорту, крім Чернігівської області (170–300 км). Щільність доріг державного значення відносно мала (близька до середньої або менше за неї).
 - Помірна або погана внутрішня доступність — найкраща у Вінницькій області, найгірша у Херсонській та Чернігівській.

Регіони типу 5 відносно добре вписуються у рейтинги та типологію ІЛР:

- Вінницька та Чернігівська області утворюють окремий тип із низьким загальним ІЛР, посиленням переважно соціальними умовами та екологією та погіршеним здебільшого рівнем матеріального добробуту, житловими умовами та станом здоров'я.
- Кіровоградська та Херсонська області — це ще один окремий тип, з низьким загальним ІЛР, посиленням переважно екологією та станом здоров'я, а погіршеним в основному демографією, ринком праці та матеріальним добробутом.
- Сумська область потрапляє в один тип із Дніпропетровською, Запорізькою та Полтавською областями як така, що має середній загальний ІЛР, посилений переважно матеріальним добробутом і ринком праці та погіршений соціальними умовами, демографією і у деяких випадках станом довкілля. Слід зазначити, однак, що для цього типу Сумська область є граничним випадком із найнижчим загальним ІЛР і дещо іншою моделлю: ІЛР посилений переважно ринком праці та екологією, а погіршений — такими компонентами, як добробут і освіта.

На закінчення зазначимо, що це — **найбільш проблематичний тип регіонів**. Із наявних статистичних даних неможливо визначити явно сильні сторони, крім відносно хорошої екологічної ситуації (хоча й не порівнянної з типом 4), лише слабкі сторони, загрози та серйозні проблеми. Тут поєднуються негативні риси типу 2 (демографія, стан здоров'я, бідність) та типу 4 (урбанізація, економічний розвиток і добробут, ринок праці та якість робочої сили), причому без позитивних рис будь-якого з цих типів.

Порівнянна оцінка типів

Виважена політика регіонального розвитку вимагає оцінки визначених типів регіонів за допомогою наступних запитань:

- Якими є внесок і вага різних типів у національній економіці (та політиці)? Наскільки важливими вони є?
- Якою є їхня поточна ситуація та рівень розвитку? Де вони знаходяться?
- Якими є можливі тенденції? Куди вони прямуватимуть (якщо зовнішнє середовище не зміниться та не будуть здійснені конкретні державні заходи, тобто у випадку, коли нічого не буде зроблено)?

Докладні, обґрунтовані та достовірні відповіді на ці політичні запитання потребували б значно детальнішого та тривалого аналізу набагато більшої кількості показників (зокрема на нижчому просторовому рівні), оцінки змін у рушійних силах, а також макроекономічного моделювання. Такий аналіз повинен охоплювати новіші дані, особливо щодо впливу глобальної фінансово-економічної кризи. Проте, можливо отримати деякі дещо спрощені відповіді на основі обмеженого набору показників і методів розробки сценаріїв виходячи з екстраполяції відповідних тенденцій.

ТАБЛ. 1. ДОРЕЧНІ ТА ВІРОГІДНІ ЗАХОДИ ПО ТИПАХ РЕГІОНІВ

ОСНОВНА СФЕРА		ТИПИ РЕГІОНІВ*					Примітки
Захід	Код	1 Київ	2 Дніпропетровська, Донецька, Запорізька області	3 Харківська область, Севастополь, Львівська, Одеська області, АР Крим Київська, Миколаївська області	4 Житомирська, Хмельницька, Черкаська, Волинська, Закарпатська, Рівненська, Івано-Франківська, Тернопільська, Чернівецька області	5 Кіровоградська, Херсонська, Чернігівська, Вінницька, Сумська області	
Доступність (до головних національних центрів, у межах регіону), до головних субнаціональних центрів	А						
Транспорт (громадський) — інвестиції у державний автобусний/залізничний транспорт (автобуси, автобусні коридори/траси, автобусна інфраструктура (зупинки, інформаційні системи); рухомий склад, лінії, залізнична інфраструктура (станції, інформаційні системи) — для зв'язків між регіональним центром та іншими центрами й виключно зв'язків між субцентрами та навколишніми територіями (зазвичай автобусний транспорт)	А1	Д&В	Д&В	Д&В	Д&В	Д&В	

ОСНОВНА СФЕРА		ТИПИ РЕГІОНІВ*					Примітки
Захід	Код	1 Київ	2 Дніпропетровська, Донецька, Запорізька області	3 Харківська область, Севастополь, Львівська, Одеська області, АР Крим Київська, Миколаївська області	4 Житомирська, Хмельницька, Черкаська, Волинська, Закарпатська, Рівненська, Івано-Франківська, Тернопільська, Чернівецька області	5 Кіровоградська, Херсонська, Чернігівська, Вінницька, Сумська області	
Транспорт (автомобільний) — регіональні маршрути між регіональним центром і субцентрами, перебудова, зміна трас (уникнення небезпечних перевантажених місць), модернізація (включає все супутнє обладнання та інфраструктуру (зокрема дорожні знаки, пішохідні доріжки, освітлення тощо)	A2		Д&В	Д&В	Д&В		<p>Тип 3: ці інвестиції можуть не бути доречними та вірогідними у Севастополі.</p> <p>Тип 5: ці інвестиції можуть вважатися доречними та вірогідними у Вінницькій та Херсонській областях; в інших випадках вони не вважаються доречними та вірогідними для цього типу</p>
Транспорт (аеропорти для пасажирів, вантажів, відповідна матеріально-технічна інфраструктура) — державні регіональні порти, аеропорти, вантажні потужності, відповідна інфраструктура)	A3	Д&В	Д&В		Д&В		

ОСНОВНА СФЕРА	ТИПИ РЕГІОНІВ*							
Захід	Код	1 Київ	2 Дніпропетровська, Донецька, Запорізька області	3 Харківська область, Севастополь, Львівська, Одеська області, АР Крим Київська, Миколаївська області	4 Житомирська, Хмельницька, Черкаська, Волинська, Закарпатська, Рівненська, Івано-Франківська, Тернопільська, Чернівецька області	5 Кіровоградська, Херсонська, Чернігівська, Вінницька, Сумська області	Примітки	
ІТ (широкосмугове — зональне покриття — зв'язки з магістральною інфраструктурою для покращення регіональної з'єднаності) — інфраструктура має бути у державній власності або виставлена на тендер регіональним органом влади	A4				Д&В	Д&В		
ІТ: дрібномасштабне обладнання/інфраструктура — наприклад, створення відкритих інформаційних пунктів доступу до Інтернету (в бібліотеках, поштових відділеннях тощо)	A5				Д&В	Д&В		
Енергетика — регіональні, місцеві зв'язки — можливість підключення (залежно від підтверженого попиту) до магістральних газових та електричних мереж міст і кластерів міст/сіл, у тому числі вся відповідна інфраструктура (генераційні потужності та інфраструктура фінансуванню не підлягають)	A6				Д&В			
Розвиток органами державної влади інформаційних послуг для громадян, туристів, ділових користувачів, пов'язаних з іншими державними послугами, зокрема з іншими питаннями та послугами, охопленими іншими заходами втручання щодо регіонального розвитку (наприклад, інформаційні послуги для осіб, що шукають роботу)	A7	Д&В	Д&В	Д&В	Д&В	Д&В	Тип 2: у даному випадку ці заходи мають бути орієнтовані особливо на інвесторів	

ОСНОВНА СФЕРА		ТИПИ РЕГІОНІВ*					
Захід	Код	1 Київ	2 Дніпропетровська, Донецька, Запорізька області	3 Харківська область, Севастополь, Львівська, Одеська області, АР Крим Київська, Миколаївська області	4 Житомирська, Хмельницька, Черкаська, Волинська, Закарпатська, Рівненська, Івано-Франківська, Тернопільська, Чернівецька області	5 Кіровоградська, Херсонська, Чернігівська, Вінницька, Сумська області	Примітки
Регіональний розвиток	В						
Розробка стратегій та структур регіонального розвитку	В1	Д&В	Д&В	Д&В	Д&В	Д&В	
Набуття навичок, стимулювання, розробка та впровадження стратегій регіонального розвитку	В2				Д&В	Д&В	
Маркетингові/рекламні кампанії для просування регіону, його самобутності, активів і потенціалу (зокрема надання матеріалів, веб-сайти тощо)	В3	Д&В	Д&В	Д&В	Д&В	Д&В	
Містобудування / відновлення міст	С				Д&В		
Набуття навичок, реклама, розробка та реалізація стратегій розвитку міст і районів (у т.ч. пакет комплексних заходів високого ступеню впливу)	С1		Д&В	Д&В	Д&В		
Інвестиції по районах у відновлення, реконструкцію, ремонт, прибирання, модернізацію, розвиток громадських місць, територій відпочинку, розважальних зон, зелених насаджень і парків, скверів, озер, водойм і вхідних потоків, доріг, тротуарів, пішохідних зон (особливо у центрах міст)	С2		Д&В		Д&В		

ОСНОВНА СФЕРА		ТИПИ РЕГІОНІВ*					
Захід	Код	1 Київ	2 Дніпропетровська, Донецька, Запорізька області	3 Харківська область, Севастополь, Львівська, Одеська області, АР Крим Київська, Миколаївська області	4 Житомирська, Хмельницька, Черкаська, Волинська, Закарпатська, Рівненська, Івано-Франківська, Тернопільська, Чернівецька області	5 Кіровоградська, Херсонська, Чернігівська, Вінницька, Сумська області	Примітки
Будівництво/реконструкція дорожніх переходів, мостів, кільцевих розв'язок, естакад	C3		Д&В		Д&В		
Заходи з покращення фізичного, зовнішнього іміджу та ідентичності міст, їхньої загальної привабливості	C4		Д&В		Д&В		
Субрегіональний та місцевий розвиток	D						
Набуття навичок, реклама, розробка та реалізація стратегій місцевого розвитку (у т.ч. пакет комплексних заходів високого ступеню впливу)	D1		Д&В	Д&В	Д&В	Д&В	
Інвестиції по районах у відновлення, реконструкцію, ремонт, прибирання, модернізацію, розвиток та покращення привабливості для торгівлі, відвідувачів, інвестицій у малі міста та села	D2		Д&В		Д&В	Д&В	
Будівництво/реконструкція вулиць, вуличних переходів, інших важливих об'єктів інфраструктури	D3				Д&В		

ОСНОВНА СФЕРА	ТИПИ РЕГІОНІВ*						
Захід	Код	1	2	3	4	5	Примітки
		Київ	Дніпропетровська, Донецька, Запорізька області	Харківська область, Севастополь, Львівська, Одеська області, АР Крим	Житомирська, Хмельницька, Черкаська, Волинська, Закарпатська, Рівненська, Івано-Франківська, Тернопільська, Чернівецька області	Кіровоградська, Херсонська, Чернігівська, Вінницька, Сумська області	
Заходи з покращення, просування або маркетингу фізичного, зовнішнього іміджу, ідентичності та загальної привабливості субрегіонів, або місцевих територій	D4		Д&В		Д&В		
Організація мереж	E						
Регіональні або субрегіональні стратегії, плани, кампанії маркетингу стосовно будь-якого аспекту діяльності регіону, спрямовані на залучення приватних інвестицій, туризму до регіону чи його частини	E1	Д&В	Д&В	Д&В	Д&В	Д&В	
Внутрішньорегіональний розвиток (регіональний центр/субцентри/малі міста, села, містечка) — підтримка планування чи реалізації будь-якого аспекту економічного, соціального, екологічного розвитку з партнерством принаймні 4 державних суб'єктів, що виконують чіткий план роботи щодо широкої соціальної та громадянської користі у будь-якій сфері (не може включати тільки або в основному інфраструктурні інвестиції)	E2		Д&В	Д&В	Д&В	Д&В	

ОСНОВНА СФЕРА		ТИПИ РЕГІОНІВ*					
Захід	Код	1 Київ	2 Дніпропетровська, Донецька, Запорізька області	3 Харківська область, Севастополь, Львівська, Одеська області, АР Крим Київська, Миколаївська області	4 Житомирська, Хмельницька, Черкаська, Волинська, Закарпатська, Рівненська, Івано-Франківська, Тернопільська, Чернівецька області	5 Кіровоградська, Херсонська, Чернігівська, Вінницька, Сумська області	Примітки
Підприємництво – промисловість і комерційні послуги, у тому числі полюси зростання	F						
Інфраструктурні інвестиції (з урахуванням аналізу ринку) для створення центрів ведення бізнесу, інкубації тощо, зокрема робочий простір, бізнес-парки/зони, особливо ті, що повинні заохочувати співпрацю між підприємствами, спільні послуги, інновації. Об'єкти повинні плануватися принаймні для 3 фірм з одної галузі, й бажано, щоб серед них був принаймні один НДІ	F1	Д&В	Д&В	Д&В	Д&В	Д&В	

ОСНОВНА СФЕРА		ТИПИ РЕГІОНІВ*					
Захід	Код	1 Київ	2 Дніпропетровська, Донецька, Запорізька області	3 Харківська область, Севастополь, Львівська, Одеська області, АР Крим Київська, Миколаївська області	4 Житомирська, Хмельницька, Черкаська, Волинська, Закарпатська, Рівненська, Івано-Франківська, Тернопільська, Чернівецька області	5 Кіровоградська, Херсонська, Чернігівська, Вінницька, Сумська області	Примітки
<p>Спільні консультативно-дорадчі послуги*, зокрема схеми сертифікації, пов'язані зі створенням, реорганізацією чи зростанням підприємств (ідеї щодо створення нових підприємств, бізнес-плани, інвестиційні плани, дослідження, маркетинг або інша практична підтримка продажів) (*послуги, контракт на котрі має укладати орган державної влади за дорученням кількох визначених фірм або потенційних фірм/підприємців)</p>	F2	Д&В	Д&В		Д&В	Д&В	
<p>Спільна підтримка підготовки (перепідготовки) працівників або керівництва (класична підготовка, перепідготовка, інструктування, кураторство, загалом або за конкретними навичками та вся підготовка, необхідна для всієї цієї діяльності, зокрема обстеження, навчальні потреби, аналіз тощо) без відриву від виробництва* (послуги розробляє та укладає на них контракт орган державної влади (управління праці) від імені кількох визначених фірм)</p>	F3	Д&В	Д&В	Д&В	Д&В	Д&В	

ОСНОВНА СФЕРА	ТИПИ РЕГІОНІВ*						
Захід	Код	1 Київ	2 Дніпропетровська, Донецька, Запорізька області	3 Харківська область, Севастополь, Львівська, Одеська області, АР Крим Київська, Миколаївська області	4 Житомирська, Хмельницька, Черкаська, Волинська, Закарпатська, Рівненська, Івано-Франківська, Тернопільська, Чернівецька області	5 Кіровоградська, Херсонська, Чернігівська, Вінницька, Сумська області	Примітки
«М'яка» підтримка спільних ініціатив із НДР * за участю принаймні 3 фірм одного сектора та мінімум одного НДІ (управління грантом має здійснювати орган державної влади як керівник проекту) (*інновації, пілотування, придбання ліцензій, оплата патентів тощо)	F4	Д&В	Д&В			Д&В	
Соціальна сфера / зайнятість	G				Д&В		
Аналіз ринку праці, обстеження, дослідження, пов'язані з запропонованими програмами втручання на ринку праці (програмами професійно-технічного навчання, підготовки кадрів, консультування, кураторства, працевлаштування, зокрема тими, що поєднують декілька з цих елементів, тощо), які відповідають умовам регіонального чи місцевого ринку праці	G1	Д&В	Д&В	Д&В	Д&В	Д&В	

ОСНОВНА СФЕРА		ТИПИ РЕГІОНІВ*					
Захід	Код	1 Київ	2 Дніпропетровська, Донецька, Запорізька області	3 Харківська область, Севастополь, Львівська, Одеська області, АР Крим Київська, Миколаївська області	4 Житомирська, Хмельницька, Черкаська, Волинська, Закарпатська, Рівненська, Івано-Франківська, Тернопільська, Чернівецька області	5 Кіровоградська, Херсонська, Чернігівська, Вінницька, Сумська області	Примітки
Розроблення, реалізація та оцінка програм професійно-технічного навчання, підготовки кадрів, консультування, кураторства, працевлаштування, зокрема тих, що поєднують декілька з цих елементів для визначених цільових груп (безробітних (будь-яка категорія), випускників шкіл, осіб, бажаних розпочати власний бізнес, маргінальних або вразливих груп) та попит у конкретних сферах потрібної компетентності, які відповідають умовам регіонального чи місцевого ринку праці	G2	Д&В	Д&В			Д&В	
Створення /покращення соціальних об'єктів (залежно від попиту) з обов'язковим представленням бізнес-плану та плану діяльності стосовно послуг, що надаватимуться (тільки для органів державної влади чи НУО)	G3	Д&В	Д&В		Д&В	Д&В	

ОСНОВНА СФЕРА		ТИПИ РЕГІОНІВ*					
Захід	Код	1 Київ	2 Дніпропетровська, Донецька, Запорізька області	3 Харківська область, Севастополь, Львівська, Одеська області, АР Крим Київська, Миколаївська області	4 Житомирська, Хмельницька, Черкаська, Волинська, Закарпатська, Рівненська, Івано-Франківська, Тернопільська, Чернівецька області	5 Кіровоградська, Херсонська, Чернігівська, Вінницька, Сумська області	Примітки
Охорона здоров'я	Н						
<ul style="list-style-type: none"> Профілактичні програми для вирішення серйозних питань охорони здоров'я (захворювання системи кровообігу, захворювання органів дихання, туберкульоз та особливі «груп ризику», особливо у зазначених регіонах) 	Н1		Д&В				
Інвестиції в обладнання, пов'язані з вирішенням питань здоров'я населення та істотних проблем зі здоров'ям (захворювання системи кровообігу, захворювання органів дихання, туберкульоз та особливі «групи ризику», особливо у зазначених регіонах)	Н2		Д&В				
Термінові інфраструктурні роботи, пов'язані з монтажем обладнання та з установленням мінімальних рівнів охорони здоров'я у випадках, де у рамках регіонального розвитку передбачаються більші інвестиції	Н3		Д&В				

ОСНОВНА СФЕРА		ТИПИ РЕГІОНІВ*					
Захід	Код	1 Київ	2 Дніпропетровська, Донецька, Запорізька області	3 Харківська область, Севастополь, Львівська, Одеська області, АР Крим Київська, Миколаївська області	4 Житомирська, Хмельницька, Черкаська, Волинська, Закарпатська, Рівненська, Івано-Франківська, Тернопільська, Чернівецька області	5 Кіровоградська, Херсонська, Чернігівська, Вінницька, Сумська області	Примітки
Освіта	I						
Створення /вдосконалення закладів догляду за дітьми (залежно від попиту)	I1						
Створення /вдосконалення початкових та середніх шкіл (залежно від попиту)	I2	На даному етапі для жодного типу не зазначено					
Створення /вдосконалення закладів технічної підготовки (залежно від попиту)	I3	Д&В	Д&В		Д&В	Д&В	
Навколишнє середовище	J		Д&В				
Відновлення серйозно забруднених територій у щільно населених районах	J1	Д&В*	Д&В*				Хоча в принципі цей захід є доречним та вірогідними, кожний випадок необхідно ретельно оцінювати з точки зору витрат

ОСНОВНА СФЕРА	ТИПИ РЕГІОНІВ*						
Захід	Код	1 Київ	2 Дніпропетровська, Донецька, Запорізька області	3 Харківська область, Севастополь, Львівська, Одеська області, АР Крим Київська, Миколаївська області	4 Житомирська, Хмельницька, Черкаська, Волинська, Закарпатська, Рівненська, Івано-Франківська, Тернопільська, Чернівецька області	5 Кіровоградська, Херсонська, Чернігівська, Вінницька, Сумська області	Примітки
Інфраструктурні інвестиції для забезпечення очищення та (або) утилізації, повторного використання побутових або промислових відходів	J2	Д&В	Д&В				
Інфраструктурні інвестиції для забезпечення очищення стічних вод	J3	Д&В	Д&В				
Інвестиції в обладнання для вимірювання та зменшення забруднення повітря та підвищення якості повітря	J4	Д&В	Д&В				
Інвестиції для підвищення сталості природного середовища, особливо щодо районів значної природної краси чи уразливості (рідкого біорізноманіття тощо)	J5	Д&В	Д&В		Д&В		
Розроблення планів природокористування для природоохоронних територій, районів значної природної краси чи уразливості	J6	Д&В	Д&В	Д&В	Д&В	Д&В	

ОСНОВНА СФЕРА		ТИПИ РЕГІОНІВ*					
Захід	Код	1 Київ	2 Дніпропетровська, Донецька, Запорізька області	3 Харківська область, Севастополь, Львівська, Одеська області, АР Крим Київська, Миколаївська області	4 Житомирська, Хмельницька, Черкаська, Волинська, Закарпатська, Рівненська, Івано-Франківська, Тернопільська, Чернівецька області	5 Кіровоградська, Херсонська, Чернігівська, Вінницька, Сумська області	Примітки
Розвиток сільського господарства і сільської місцевості	К						
Розроблення стратегій та структур розвитку сільської місцевості	К1		Д&В		Д&В	Д&В	Це також може бути доречно для типу 2 та вірогідно — для Полтавської області
Набуття навичок, реклама та впровадження стратегій розвитку сільської місцевості	К2		Д&В		Д&В	Д&В	
Інформаційні, консультативні та цільові навчальні заходи для фермерів, сільського населення стосовно будь-якого аспекту розвитку сільського господарства і сільської місцевості в регіоні чи його частині	К3		Д&В		Д&В	Д&В	

ОСНОВНА СФЕРА		ТИПИ РЕГІОНІВ*					Примітки
Захід	Код	1 Київ	2 Дніпропетровська, Донецька, Запорізька області	3 Харківська область, Севастополь, Львівська, Одеська області, АР Крим Київська, Миколаївська області	4 Житомирська, Хмельницька, Черкаська, Волинська, Закарпатська, Рівненська, Івано-Франківська, Тернопільська, Чернівецька області	5 Кіровоградська, Херсонська, Чернігівська, Вінницька, Сумська області	
Співробітництво (спільні дії за участю кооперативів, кількох підприємств) з метою дослідження, планування, створення та розвитку нових продуктів і брендів, зокрема регіональних продуктів і брендів, стандартів та інших процесів і технологій у сільському господарстві, харчовій промисловості та лісовому господарстві; надання підтримки групам виробників, схеми забезпечення якості	К4				Д&В	Д&В	Це також може бути доречно для типу 2 та вірогідно для Полтавської області
Заходи для забезпечення дотримання стандартів ЄС у випадках, коли передбачається експортування сільськогосподарської продукції до ЄС	К5				Д&В	Д&В	
Диверсифікація у несільськогосподарську діяльність — пілотні проекти колективного характеру (НУО, фермерські кооперативи, створення мікропідприємств)	К6				Д&В	Д&В	
Надання основних послуг групам сіл і розпорошених селищ (зокрема тим, що передбачені іншими заходами)	К7					Д&В	

ОСНОВНА СФЕРА		ТИПИ РЕГІОНІВ*					Примітки
Захід	Код	1 Київ	2 Дніпропетровська, Донецька, Запорізька області	3 Харківська область, Севастополь, Львівська, Одеська області, АР Крим Київська, Миколаївська області	4 Житомирська, Хмельницька, Черкаська, Волинська, Закарпатська, Рівненська, Івано-Франківська, Тернопільська, Чернівецька області	5 Кіровоградська, Херсонська, Чернігівська, Вінницька, Сумська області	
Забезпечення кращої доступності сільських районів	К8					Д&В	
Інвестиції по районах у відновлення, реконструкцію, ремонт, прибирання, модернізацію, розвиток і підвищення привабливості сіл і сільських районів для торгівлі, відвідувачів та інвестицій	К9		Д&В		Д&В	Д&В	
Будівництво / реконструкція доріг місцевого значення з високим підтвердженим попитом (особливо для перевезення продукції)	К10					Д&В	
<u>Заходи з лісорозведення</u>	К12					Д&В	
Туризм і культура	L						

ОСНОВНА СФЕРА		ТИПИ РЕГІОНІВ*					Примітки
Захід	Код	1 Київ	2 Дніпропетровська, Донецька, Запорізька області	3 Харківська область, Севастополь, Львівська, Одеська області, АР Крим Київська, Миколаївська області	4 Житомирська, Хмельницька, Черкаська, Волинська, Закарпатська, Рівненська, Івано-Франківська, Тернопільська, Чернівецька області	5 Кіровоградська, Херсонська, Чернігівська, Вінницька, Сумська області	
Планування / підготовка регіональних або субрегіональних стратегій розвитку туризму, зокрема визначення туристичних активів, пам'яток (природи, культури тощо), дослідження ринку тощо	L1	Д&В	Д&В	Д&В	Д&В	Д&В	Тип 2: I= на початковому етапі. Є потреба у вивченні потенціалу подальшої підтримки туризму в регіонах типу 2
Модернізація, розвиток, реклама туристичних пам'яток (що належать державі або НУО) з потенціалом залучення значної кількості відвідувачів до регіону або великої його частини (як, наприклад, музеїв, музеїв просто неба, природних пам'яток/ парків, зокрема приморських, гірських, сільських районів); включає додаткову дрібномасштабну технічну інфраструктуру у районі пам'яток, таку як під'їзні дороги, комунальні об'єкти, зручності для обслуговування туристичних об'єктів та задоволення потреб відвідувачів, потрібні для забезпечення комплексного розвитку туристичних продуктів	L2	Д&В		Д&В	Д&В	Д&В	

ОСНОВНА СФЕРА	ТИПИ РЕГІОНІВ*						
Захід	Код	1 Київ	2 Дніпропетровська, Донецька, Запорізька області	3 Харківська область, Севастополь, Львівська, Одеська області, АР Крим Київська, Миколаївська області	4 Житомирська, Хмельницька, Черкаська, Волинська, Закарпатська, Рівненська, Івано-Франківська, Тернопільська, Чернівецька області	5 Кіровоградська, Херсонська, Чернігівська, Вінницька, Сумська області	Примітки
Розроблення комплексних туристичних продуктів — культурних, природних, спортивних, ділових, інших сегментних форм туризму, здатних привабити туристів ззовні регіону	L3	Д&В			Д&В	Д&В	Тип 2: може бути розглянуто для Полтавської області
Підтримка маркетингових кампаній для туристичних районів і пам'яток, покликаних залучити відвідувачів ззовні регіону	L4	Д&В		Д&В	Д&В	Д&В	Тип 2: може бути розглянуто для Полтавської області
Підтримка створення та зміцнення спроможності цільових туристичних організацій (державних або НУО) на регіональному/субрегіональному рівні	L5	Д&В		Д&В	Д&В		Тип 2: може бути розглянуто для Полтавської області
Цільовий та синергетичний розвиток людських ресурсів з метою супроводження інвестицій у туризм	L6	Д&В	Д&В	Д&В	Д&В	Д&В	

Вищезазначене, поряд із аналізом типів, дозволяє нам запропонувати наступну логіку втручання відповідно до кожного «типу», зокрема основні сфери втручання і заход-и.